

Vážený pan
Prof. JUDr. Jiří Srstka
DILIA, divadelní, literární,
audiovizuální agentura, z. s.
Krátkého 143/1
190 03 Praha 9

V Praze dne 15. prosince 2016
Čj. ÚSP/205/2016(ST/6/2016)

Věc: Stanovisko k výkladu užití autorských děl ve školách z pohledu příslušných ustanovení autorského zákona

I. Popis skutkových a právních okolností, za nichž je stanovisko zpracováváno, shrnutí podkladů, které za tímto účelem zadavatel poskytl a identifikace právních otázek, v nichž si zadavatel vyžádal stanovisko ÚSP AV ČR, v. v. i.

Ústav státu a práva Akademie věd, v. v. i. obdržel žádost zadavatele o zpracování právního stanoviska týkající se posouzení výkladu užití autorských děl ve školách z pohledu příslušných ustanovení autorského zákona. K provedení rozboru poskytl zadavatel vymezení čtyř obecných otázek a k nim vždy několik konkrétních příkladů a hraničních situací souvisejících s aplikací relevantních právních ustanovení (viz níže). Žádné další materiály nebyly zpracovatelce předloženy.

II. Právní rozbor předmětné problematiky a právní závěry (odpovědi na otázky)

Cílem tohoto právního stanoviska je zodpovědět na čtyři obecné otázky týkajících se ustanovení § 30, § 30a, § 31 a § 37 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen AZ) a dále provést výklad hraničních situací vztahujících se k obecným otázkám interpretace práva. Obecně se jedná o otázky týkající se zákonných limitů užívání různých druhů autorských děl při přípravě na vyučování a při vyučování studenty a pedagogy a rozsah tzv. knihovní licence pro školy. Při zpracování odpovědi vycházela zpracovatelka z legislativních textů, důvodových zpráv, relevantních evropských směrnic a mezinárodních dokumentů, české judikatury, judikatury Soudního dvora EU a odborné literatury zabývající se interpretací předmětných ustanovení. Veškeré odkazy na zdroje jsou uváděny v poznámkách pod čarou.

II.1 Výklad ustanovení § 30 odst. 1 a 2 Autorského zákona v platném znění v souvislosti s využitím děl ve školách v rámci přípravy studentů a pedagogů na vyučování (limity výjimky užití pro osobní potřebu)

Otázka č. 1: *Prosíme o výklad § 30 odst. 1 a 2 [s přihlédnutím k dikci § 25 odst. 1 písm. b)] v souvislosti s užitím děl ve školách, v rámci přípravy studentů a pedagogů na vyučování, a to ve smyslu limitů výjimky pro osobní potřebu fyzické osoby studenta/pedagoga, co se týká zdroje přípravy a jeho sdílení s dalšími osobami. Tedy o výklad, jestli při uplatnění této výjimky hraje roli fakt, z jakého zdroje student či pedagog čerpá, zejména zda student či pedagog čerpá z legálního či nelegálního zdroje digitální podoby předmětného díla a zda je pedagog oprávněn informací o tomto zdroji se studenty sdílet, resp. zpřístupnit jeho digitální rozmnoženinu (například sdílením svého osobního digitálního úložiště na cloudu či jinde se studenty).*

Příkladem žádáme při výkladu přihlídnout k následujícím hraničním situacím:

- studenti sami bez součinnosti s pedagogem a bez jeho výzvy zhotoví digitální rozmnoženinu díla z legálních internetových zdrojů a užívají je při vyučování*
- studenti sami bez součinnosti s pedagogem a bez jeho výzvy kopírují díla z nelegálních zdrojů, např. úložišť či internetových fór, a užívají je při vyučování*
- studenti sdílí materiály včetně učebnic online, většinou na různých online úložištích nebo systémem peer to peer*
- na webu školy uloží pedagog sken knihy chráněný heslem a heslo sděluje studentům*
- studenti sdílejí knihy prostřednictvím účtu na Googlu nebo sociálních sítích*
- učitel sdílí knihy se studenty prostřednictvím účtu na googlu či obdobné službě, nebo na sociálních sítích*

Ustanovení § 30 odst. 1 a 2 Autorského zákona (dále jen AZ) stanoví podmínky pro tzv. volná užití. Volným užitím se rozumí „užití díla bez souhlasu oprávněné osoby“.¹ AZ tak bez tohoto souhlasu umožňuje dílo užít fyzické osobě pro její osobní potřebu. Účelem předmětného užití nesmí být dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Za těchto podmínek si může fyzická osoba zejména zhotovit záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla pro svou osobní potřebu. Vzhledem k tomu, že AZ nestanoví, v jaké formě smí nebo nesmí být tento záznam, rozmnoženina nebo napodobenina díla (dále také jen „kopie“) zhotovena, je nutno dovodit, že lze zhotovit jak hmotné, tak i elektronické kopie.²

¹ Chaloupková, H., Holý, P.: *Autorský zákon. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-432-2. 489 s. Viz str. 56.

² Tento argument podporuje i zařazení speciálního ustanovení § 30a AZ, které se vztahuje na zhotovování rozmnoženin na papír nebo na podobný podklad. Toto ustanovení nepřímo naznačuje, že předchozí ustanovení má širší obsah a vztahuje se na všechny formy kopií. Zároveň s ohledem na § 25 odst. 1 písm. b) AZ se předpokládá, že fyzická osoba si pro svou osobní potřebu může zhotovit rozmnoženinu na podkladu „jiného záznamu“, kterým lze

V souvislosti s přípravou studentů a pedagogů na vyučování, kdy tyto osoby využívají nejrozličnější díla pro účely studia a výuky, je pro účely výkladu limitů volného užití nutno jednak rozlišit postavení studenta a postavení pedagoga a dále vyložit, co se ve vztahu k této osobě rozumí osobní potřebou a přímým nebo nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem.

Studentem nebo žákem lze rozumět osobu zapsanou ve školní matrice, která byla přijata ke studiu a jejíž studium nebylo ukončeno. Žáci a studenti mají právo na vzdělávání³ a jejich zákonnou povinností je povinnost řádně se vzdělávat.⁴ S ohledem na ústavně zaručené právo na vzdělání⁵ a obecnými cíli vzdělávání, kterým je mimo jiné i „rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života“,⁶ je nutno konstatovat, že užití literárních a jiných děl studentem pro účely vzdělávání je nutno považovat za osobní potřebu studenta. Přestože tak studium většinou vede k dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu studenta v budoucnu, nelze jej považovat za jinou než osobní potřebu. Student si tak pro účely vzdělávání může zhotovovat hmotné i elektronické kopie děl. Níže budou vyloženy otázky týkající se povahy zdrojů děl, sdílení jejich kopií a další.

Pedagogickým pracovníkem se rozumí „ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen „přímá pedagogická činnost“); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.“⁷ Škola je právnickou osobou a může mít formu buď organizační složky státu, státní příspěvkové organizace, školské právnické osoby, nebo příspěvkové organizace.⁸

Pedagogický pracovník má v rámci svého pracovního poměru jednak povinnost vykonávat přímou pedagogickou činnost, tak i zákonnou povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovuje, udržuje a doplňuje kvalifikaci.⁹ Toto další vzdělávání uskutečňuje mimo jiné samostudiem.¹⁰ Co se týče volného užití děl pedagogickými pracovníky, pak je tedy v kontextu vzdělávání nutno rozlišovat užití děl pedagogickými pracovníky pro samostudium a užití děl pro výuku.

Vzhledem k tomu, že má pedagogický pracovník ze zákona plynoucí povinnost samostudia, pak je nutno konstatovat, že užití literárních a jiných děl pedagogickým pracovníkem pro účely sebevzdělávání je třeba považovat za osobní potřebu. Plnění zákonné

podle výše uvedeného Komentáře k AZ rozumět např. zaznamenání díla literárního, uměleckého nebo vědeckého v elektronické podobě.

³ Viz § 21 odst. 1 písm. a) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen ŠZ).

⁴ Viz § 22 odst. 1 písm. a) ŠZ.

⁵ Viz čl. 33 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky.

⁶ Viz § 2 odst. 2 písm. a) ŠZ.

⁷ Viz § 2 odst. 1 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZoPP).

⁸ Rigel, F., Bahýľová, L., Kudrová, V., Moravec, O., Puškinová, M.: *Školský zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-550-3. 838 s. Viz str. 47.

⁹ Viz § 24 odst. 1 ZoPP.

¹⁰ Viz § 24 odst. 4 písm. b) ZoPP.

povinnosti nelze považovat za dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu.

Co se týče užití děl ve výuce, pak je nutno konstatovat, že pedagogický pracovník ve své roli zastupuje školu, tj. právnickou osobu, na kterou se výjimka volného užití podle § 30 AZ nevztahuje. Užití díla pro účely výkonu povolání nelze považovat za užití podle § 30 AZ. Výkon povolání je činnost vykonávaná za úplatu, proto je na ni nutno pohlížet jako na činnost, jejímž účelem je dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského prospěchu. Pedagogický pracovník ani škola se tedy nemohou dovolávat ustanovení § 30 AZ a zhotovovat digitální rozmnoženinu díla pro účely výuky¹¹ (ke zhotovování tiskových rozmnoženin viz bod 2). Následující výklad se tedy zaměří pouze na volná užití děl žáky a studenty.

S ohledem na výjimku volného užití díla pro osobní potřebu vyvstává otázka, zda je možnost volně dílo užít limitována povahou zdroje, z něhož student pořizuje kopii. Podle odborné literatury¹² lze pořizovat rozmnoženinu díla pro osobní potřebu jak z originálu, tak i z rozmnoženiny díla, přičemž tato rozmnoženina mohla být pořízena jednáním, které nebylo v souladu s autorským právem. Odpovědnost se pak stanoví pouze za toto první porušení autorského práva a nikoliv za zhotovení rozmnoženiny pro osobní potřebu. Argumentačně se zde mimo jiné odkazuje na absenci podmínky tzv. oprávněného uživatele, kterou stanoví např. § 36 AZ. Tuto argumentaci přijal i Nejvyšší soud, který ve svém usnesení ze dne 25. 3. 2009, sp. zn. 5 Tdo 234/2009, dovodil, že „nelze [...] dovozovat, že omezení autorského práva pro pořizování rozmnoženiny díla pro osobní potřebu se vztahuje pouze na pořízení rozmnoženiny z originálu díla nebo z jeho kopie legálně zakoupené pořizovatelem rozmnoženiny. V rámci omezení autorského práva pro pořizování rozmnoženin díla pro osobní potřebu totiž citované ustanovení nic nestanoví o právní povaze zdroje, z něhož je možno pořizovat rozmnoženinu díla pro osobní potřebu. Může se tedy jednat jak o originál, tak i o rozmnoženinu díla, přičemž bez dalšího není vyloučeno ani to, aby zdrojová rozmnoženina, z které si zhotovitel pořídí vlastní rozmnoženinu pro osobní potřebu, byla pořízena i na základě jednání, které je v rozporu s autorským zákonem. Tato skutečnost nemůže sama o sobě, pokud autorský zákon nestanoví jinak, změnit právní povahu aktu pořízení rozmnoženiny díla pro osobní potřebu, jež je aprobované autorským právem, což samozřejmě nemá žádný vliv na vznik autorskoprávní a případně ani trestní odpovědnosti za předchozí porušení autorského práva.“

Zároveň ale Nejvyšší soud i odborná literatura poukazují na to, že je nutno na každý případ pořízení rozmnoženiny díla nahlížet individuálně a posoudit dotčené, právem chráněné zájmy. Zejména je nutno při posuzování oprávněnosti aplikovat tzv. tříkrokový test dle § 29 odst. 1 AZ a ujistit se, že k vytvoření rozmnoženiny došlo a) ve zvláštním případě stanoveném AZ, b) užití díla nebylo v rozporu s běžným užitím díla a c) nebyly nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora.

Odborná literatura v tomto smyslu poukazuje na technologickou povahu rozmnoženiny a zmiňuje, že zhotovením elektronické rozmnoženiny díla by možná mohly být nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora. I zde je však nutno posuzovat jednotlivé případy individuálně a s ohledem na nevyloučení užití děl v elektronické formě nelze paušalizovat.

Zejména pak je zde ale nutno nazírat na celou problematiku v kontextu veřejnoprávní regulace učebnic a učebních textů. Pro účely základního a středního vzdělávání používají školy zejména učebnice a učební texty, kterým Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy udělilo

¹¹ Tato situace by se však měla v průběhu následujících let změnit, a to v závislosti na přijetí Směrnice Evropského parlamentu a Rady o autorském právu na digitálním jednotném trhu. Návrh této směrnice vytvořený Evropskou komisí byl publikován dne 14. 9. 2016 pod označením COM(2016) 593 final.

¹² Telec, I., Tůma, P.: *Autorský zákon*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-608-4. 989 s. Str. 348-349.

schvalovací doložku, a to na základě posouzení, zda jsou tyto texty v souladu s cíli vzdělávání stanovenými ve ŠZ, s rámcovými vzdělávacími programy a s dalšími právními předpisy.¹³ Kromě takto schválených děl mohou školy používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s cíli vzdělávání stanovenými ŠZ, rámcovými vzdělávacími programy nebo právními předpisy a pokud svou strukturou a obsahem vyhovují pedagogickým a didaktickým zásadám vzdělávání.¹⁴ U takovýchto učebnic lze předpokládat, že se za jejich běžné užití pokládá například zhotovení rozmnoženin pro doplňování vlastních komentářů a zvýraznění, sdílení těchto svých poznámek se spolužáky, nebo společná diskuse nad studijními materiály jak ve třídě, tak v rámci kolektivního samostudia, a to i se studenty z jiných tříd nebo dokonce škol.

Oprávněné zájmy autora v rámci tříkrokového testu jsou pak nepřiměřeně dotčeny, pokud „vedou nebo mají potenciál vést k nepřiměřené ztrátě příjmu vlastníka autorských práv“.¹⁵ Otázkou však je způsob kalkulace nepřiměřených ztrát a určení jejich přiměřenosti, protože určité ztráty jsou s ohledem na uvedenou dikci přípustné.

Výklad hraničních situací:

- A) Studenti sami bez součinnosti s pedagogem a bez jeho výzvy zhotoví digitální rozmnoženiny díla z legálních internetových zdrojů a užívají je při vyučování

Student je oprávněn zhotovit si sám elektronickou rozmnoženinu díla a využívat ji pro účely studia. Elektronickou rozmnoženinu díla však nelze v rámci volného užití zhotovit na objednávku (tj. úplatně na základě smlouvy o dílo, viz § 61 odst. 1 AZ), ale pouze na svůj účet a na vlastní odpovědnost.

- B) Studenti sami bez součinnosti s pedagogem a bez jeho výzvy kopírují díla z nelegálních zdrojů, např. úložišť či internetových fór, a užívají je při vyučování

Pro uplatnění výjimky volného užití díla pro osobní potřebu není rozhodující, z jakého zdroje byla takováto rozmnoženina vytvořena.

- C) Studenti sdílí materiály včetně učebnic online, většinou na různých online úložištích nebo systémem peer to peer

Výjimka užití díla de § 30 AZ se vztahuje na „užití díla pro osobní potřebu fyzické osoby“. Užitím se v tomto smyslu nemyslí pouze zhotovení rozmnoženiny, ale „všech způsobů užití děl“,¹⁶ a tedy například i sdílení rozmnoženiny pro osobní potřebu. Sdílení a užití díla pro osobní potřebu je však v odborné literatuře definováno pouze s ohledem na domácnost a osoby blízké ve smyslu občanského zákoníku.¹⁷ Student by tak například mohl sdílet učebnici online se svým sourozencem, ovšem toto sdílení by muselo být neveřejné (např. v rámci veřejně nepřístupného online úložiště). Otázkou je, do jaké míry se tato výjimka vztahuje například na uzavřené

¹³ Viz § 27 odst. 1 ŠZ.

¹⁴ Viz § 27 odst. 2 ŠZ.

¹⁵ Viz bod 6.229 dokumentu World Trade Organization. United States – Section 110(5) of the US Copyright Act. Sp. zn. WT/DS160/R ze dne 15 června 2000. Dostupné online zde: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/1234da.pdf

¹⁶ Viz pozn. č. 12, str. 347.

¹⁷ Viz § 115 a 116 již neplatného zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a § 22 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ).

studijní skupiny tvořené z vlastní iniciativy několika studenty. V případě vzájemných návštěv v domácnostech se totiž výjimka osobní potřeby vztahuje i na ně, a tudíž to, co platí pro sourozence, by mohlo platit i pro členy takovéto uzavřené studijní skupiny. Uvažovat lze i o situaci, kdy si student nahraje digitální rozmnoženinu na online úložiště, soubor zamkne heslem a toto heslo utají. Důvodem pro nahrání zamčené učebnice na úložiště pak bude usnadnění vlastního přístupu k tomuto souboru. Zde pak bude nutno posuzovat situaci podle třístupňového testu a zejména zvážit úroveň zabezpečení, která v podstatě určuje míru veřejnosti nebo naopak soukromí.

Na závěr je nutno uvést, že veřejné sdílení studijních materiálů studenty však v rámci § 30 AZ není ospravedlnitelné. Ani toto však není obecné pravidlo, protože při posuzování konkrétního jednání je nutno posoudit ještě i autorská práva vztahující se ke konkrétnímu dílu. V případě, že jde o sdílení volného díla nebo díla, k němuž se váže licence sdílení umožňující, jedná se o situaci mimo § 30 AZ a sdílení je možné buď vzhledem k neexistenci autorských práv, nebo vzhledem k získanému souhlasu.

D) Na webu školy uloží pedagog sken knihy chráněný heslem a heslo sděluje studentům

Jak bylo uvedeno výše v obecném výkladu k § 30 AZ, pedagog není v rámci vyučování oprávněn využít výjimky volného užití.

Na druhou stranu by právě tato hraniční situace měla být v brzké době regulována pomocí Směrnice Evropského parlamentu a Rady o autorském právu na digitálním jednotném trhu,¹⁸ která předpokládá novou výjimku z ochrany autorského práva v rámci digitálních vyučovacích aktivit. Podle čl. 4 návrhu této směrnice by mělo autorské právo povolit digitální užití děl za výlučným účelem ilustrace při vyučování, a to v rozsahu opodstatněném pro sledovaný neobchodní účel. Podmínkou je, aby k takovému užití docházelo buď v prostorách školy, nebo prostřednictvím zabezpečené elektronické sítě, která je přístupná pouze žákům, studentům a učitelům školy. Zároveň musí být u takových děl uveden jejich zdroj, včetně autora jména, pokud to není nemožné.

Po přijetí uvedené směrnice bude záležet na členských státech EU, do jaké míry poskytnou volnost svým subjektům při využívání této výjimky. Stát totiž může určit, obecnou nebo naopak specifickou aplikaci výjimky na určité typy děl v závislosti na existenci přiměřených licencí dostupných na trhu. Zároveň bude státům ponecháno na regulaci, zda a jak poskytnou kompenzaci autorům, jejichž majetková práva mohou být touto výjimkou negativně ovlivněna.

E) Studenti sdílejí knihy prostřednictvím účtu na Googlu nebo sociálních sítích

Veřejné sdílení studijních materiálů studenty není v rámci § 30 AZ ospravedlnitelné. Při posuzování konkrétního jednání je však ještě nutno posoudit i autorská práva vztahující se ke konkrétnímu dílu. V případě, že jde o sdílení volného díla nebo díla, k němuž se váže licence sdílení umožňující, jedná se o situaci mimo § 30 AZ a sdílení je možné buď vzhledem k neexistenci autorských práv, nebo vzhledem k získanému souhlasu.

¹⁸ Viz pozn. č. 11

F) Učitel sdílí knihy se studenty prostřednictvím účtu na googlu či obdobné službě, nebo na sociálních sítích

Veřejné sdílení studijních materiálů pedagogem není v rámci § 30 AZ ospravedlnitelné. Při posuzování konkrétního jednání je však ještě nutno posoudit i autorská práva vztahující se ke konkrétnímu dílu. V případě, že jde o sdílení volného díla nebo díla, k němuž se váže licence sdílení umožňující, jedná se o situaci mimo § 30 AZ a sdílení je možné buď vzhledem k neexistenci autorských práv, nebo vzhledem k získanému souhlasu.

II.2 Výklad ustanovení § 30a odst. 1 a 2 Autorského zákona v platném znění v souvislosti se zhotovováním tiskových rozmnoženin děl studenty či pedagogy v rámci přípravy na vyučování a při vyučování

Otázka č. 2: *Prosíme o výklad § 30a odst. 1 a 2 v souvislosti se zhotovováním tiskových rozmnoženin děl studenty či pedagogy, ať již v rámci přípravy na vyučování či pro použití při vyučování. Tedy zejména limity možnosti zhotovení, užití a sdílení tiskových se rozmnoženin děl zhotovené ze zdroje (originálu knihy, učebnice, článku apod.) patřící studentovi, pedagogovi či škole s ostatními studenty. Z hlediska činnosti pedagoga dále prosíme o výklad zhotovování tiskových rozmnoženin pro vlastní vnitřní potřebu školy, coby právnické osoby. Tedy limitů možnosti zhotovování rozmnoženin děl z fondu školy, resp. školní knihovny a jejich dalšího využívání školou, tedy zejm. pedagogy v rámci přípravy vyučování, pedagogy pro studenty v rámci vyučování, administrativními zaměstnanci školy pro pedagogy apod.)*

Příkladem žádáme při výkladu přihlídnout k následujícím hraničním situacím:

- v knihovně, na chodbě školy či jinde je kopírka, na které si studenti kopírují vypůjčenou literaturu*
- služba školy, kdy pedagog/knihovník pořídí tiskovou rozmnoženinu díla z fondu školy/školní knihovny*
- pedagogové zhotovují tiskové rozmnoženiny děl u fondu školy/knihovny za účelem přípravy*
- škola nakoupí jeden exemplář učebnice, zhotoví x rozmnoženin (dle počtu pedagogů) a pedagogové pak používají takto zhotovené rozmnoženiny při přípravě a při vyučování.*

Ustanovení § 30a AZ upravuje tzv. zákonnou licenci ke zhotovení tiskové rozmnoženiny díla s výjimkou vydaných notových záznamů díla hudebního či hudebně dramatického. V rámci přípravy na vyučování si mohou studenti zhotovovat tiskové rozmnoženiny pro svou osobní potřebu studia, a to ve smyslu § 30 odst. 1 AZ, přičemž zhotovením takovéto rozmnoženiny nemá docházet k získání hospodářského prospěchu (např. prodejem této rozmnoženiny za cenu přesahující náklady na její zhotovení). Počet rozmnoženin zhotovených pro osobní potřebu není

limitován na zhotovení pouze jedné rozmnoženiny, ale je dán sledovaným účelem osobní potřeby. Student si tak může zhotovit několik tiskových rozmnoženin díla, a to například za účelem vyznačení a komentování různých aspektů problematiky při hledání konkrétních souvislostí v každé jednotlivé rozmnoženině díla. V každém případě je nutno uplatnit třístupňový test dle § 29 odst. 1 AZ popsany detailně výše.

Co se týče zhotovování tiskových rozmnoženin pedagogem pro vnitřní potřebu školy, pak je nutné zaměřit se na definici „vnitřní potřeby“. Zde byla totiž zákonodárcem vytvořena paralela k osobní potřebě, jejímž znakem je neveřejnost. Odborná literatura se shoduje, že právnická osoba si může pro svou vnitřní potřebu zhotovit více rozmnoženin díla a používat je v rámci celé své organizační struktury, a to i pro získání hospodářského prospěchu či podnikání.

Otázkou zůstává, zda se za vnitřní potřebu školy považují pouze potřeby zaměstnanců školy či případně pouze potřeby pedagogických pracovníků školy, nebo zda lze vnitřní potřebou školy rozumět i zajišťování vzdělávání vůči žákům a studentům, jejichž postavení je vůči škole s ohledem na veřejnost či neveřejnost diskutabilní.

Zákonnou povinností školy je uskutečňovat vzdělávání podle školních vzdělávacích programů.¹⁹ Zajištění výuky a studia tedy lze považovat za vnitřní potřebu školy, protože pomocí ní plní svou zákonnou povinnost. Tuto zákonnou povinnost lze podle odborné literatury vykládat tak, že „*k úkolům školy nepatří jen vytvářet podmínky pro potřebnou výuku, tedy pro učitele, ale i pro potřebné studium, včetně otázek prostorových (dostatečně vybavené učebny a studovny), kvalifikačních (dostatečně kvalitní učitelé a administrativní personál) i informačních (informační a knihovnické služby, přístup k potřebným informacím)*“.²⁰

Na druhou stranu je však nutno vykládat vnitřní potřebu ve vztahu ke zmíněné zákonné povinnosti restriktivně. AZ totiž ve zmíněném ustanovení poskytuje výjimku ve formě zákonné licence pouze samotné právnické osobě a nikoliv subjektům, které nejsou její součástí a pro něž zajišťuje určitou službu byť ve formě plnění zákonné povinnosti.

Možnost zhotovit si tiskovou rozmnoženinu pro vnitřní potřebu svědčí pouze fyzickým osobám, které jsou v rozhodný okamžik pořizování tiskové rozmnoženiny součástí předmětné právnické osoby. To, které osoby se považují za součást právnické osoby, lze dovodit zejména z ustanovení týkajících se odpovědnosti za protiprávní jednání právnické osoby. V soukromoprávní sféře jde o fyzické osoby, které jsou buď členy voleného orgánu právnické osoby, jejími zaměstnanci nebo jinými jejími zástupci.²¹ Ve veřejnoprávní sféře jde o členy statutárních orgánů, osoby ve vedoucím postavení oprávněné jednat za právnickou osobu nebo vykonávající řídicí či kontrolní činnost, osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby a zaměstnanci nebo osoby v obdobném postavení (například členové družstva, agenturní zaměstnanci, apod.).²²

Ve specifickém případě škol nelze na studenty pohlížet jako na zaměstnance, protože náplně vztahů „zaměstnanec – zaměstnavatel“ a „žák/student – škola“ jsou diametrálně odlišné. Na druhou stranu je nutno zohlednit fakt, že se ve školách vyskytují specifické orgány, do nichž jsou voleni žáci a studenti.

V rámci předškolního, základního, středního, vyššího odborného a jiného vzdělávání jde jednak o školskou radu a jednak o samosprávné orgány žáků a studentů, do nichž mají právo být

¹⁹ Viz § 7 odst. 2 ŠZ.

²⁰ Boháček, Martin. *Možnosti zpřístupňování vysokoškolských prací z hlediska autorského práva*. Celostátní porada vysokoškolských knihoven. Hradec Králové, 19. - 20. listopadu 2003. Dostupné online zde: <http://lib.uhk.cz/cpvsk2003/index.php?id=bohacek>

²¹ Viz § 167 OZ.

²² Viz § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

žáci a studenti voleni. Do školské rady pak mohou být voleni i zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků.²³ Takto zvolené osoby je tedy nutno považovat za součást školy.

V rámci vysokoškolského vzdělávání se studenti považují za součást akademické obce vysoké školy a za součást akademické obce fakulty.²⁴ Přestože někteří autoři považují studenty za součást školy, bez níž by škola pozbyla smysl svojí existence,²⁵ nelze se s touto argumentací ztotožnit. Význam přináležení k akademické obci spočívá zejména v tom, že jsou studentovi zaručeny určité akademické svobody a akademická práva. Součástí školy jako právnické osoby se ale ve světle již zmíněných soukromoprávních a veřejnoprávních ustanovení student stane až ve chvíli, kdy byl zvolen do akademického senátu fakulty nebo vysoké školy, nebo případně ve chvíli, kdy je se studentem uzavřena pracovní smlouva (např. v případech doktorského studia).

Studenty a žáky, kteří jsou zvoleni do školské rady, samosprávného orgánu školy nebo do akademického senátu, je tedy nutno považovat za osoby, na něž se vztahuje výjimka dle § 30a AZ. Od těchto studentů je nutno odlišit další studenty a žáky, na které nelze pohlížet jako na součást právnické osoby – školy a na které se tak výjimka dle § 30a AZ nevztahuje.

Navzdory výše uvedené argumentaci však nelze zcela vyloučit, že orgány veřejné moci poskytující ochranu subjektivním právům tohoto typu by mohly ve specifickém případě při výkladu pojmu „vnitřní potřeba“ zaujmout jiný názor, opírající se primárně o účel školských (právnických) osob, jakož i o efektivní, jasně prostorově, obsahově a funkčně vymezené (např. pouze v rámci schválených vzdělávacích programů, v prostorách školy, apod.) naplňování veřejného zájmu, pro který byly zřízeny.

S ohledem na tento obecný úvod tedy lze přistoupit k výkladu hraničních situací:

A) V knihovně, na chodbě školy či jinde je kopírka, na které si studenti kopírují vypůjčenou literaturu

V případě, že studenti platí za zhotovované kopie například formou kreditu na kopírovací kartě, pak tato situace odpovídá zákonné licenci dle § 30a odst. 1 písm. c). Škola nebo jiný poskytovatel je osobou, která za úplatu zpřístupňuje přístroj ke zhotovování tiskových rozmnoženin dle § 25 odst. 2 písm. e) AZ a tím pádem má povinnost platit řádně a včas odměnu dle § 25 AZ.

B) Služba školy, kdy pedagog/knihovník pořídí tiskovou rozmnoženinu díla z fondu školy/školní knihovny

Tato situace odpovídá zákonným licencím dle § 30a odst. 1 písm. c) a d). Povinností školy je pak platit řádně a včas odměnu dle § 25 AZ.

C) Pedagogové zhotovují tiskové rozmnoženiny děl u fondu školy/knihovny za účelem přípravy

Tato situace odpovídá zákonné licenci dle § 30a odst. 1 písm. b) v případě, že se jedná o zhotovení tiskové rozmnoženiny za účelem přípravy pedagoga, nikoliv studenta.

²³ Viz § 21 odst. 1 a 2 ŠZ.

²⁴ Viz § 3 a § 25 odst. 3 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZoVŠ).

²⁵ Viz výše pozn. č. 20.

- D) Škola nakoupí jeden exemplář učebnice, zhotoví x rozmnoženin (dle počtu pedagogů) a pedagogové pak používají takto zhotovené rozmnoženiny při přípravě a při vyučování

Obecně lze říci, že v případě samotné přípravy pedagogem na vyučování může tato situace odpovídat zákonné licenci dle § 30a odst. 1 písm. b). Otázkou ale zůstává, nakolik dochází v tomto případě k nepřiměřenému dotčení zájmů autora dle § 29 odst. 1 AZ, jehož odměna se tímto jednáním snižuje. Test podle tohoto ustanovení určité snížení odměny autora připouští. Navíc vzhledem k tomu, že škola je jediným subjektem, byť s rozvětvenou strukturou, pak by neměla být a priori nucena k zakoupení více než jednoho exempláře. Škola je navíc oprávněna zhotovit si rozmnoženinu díla pro vlastní potřebu i bez toho, aby si předmětné dílo zakoupila.

Na druhou stranu však je nutno zvážit tuto výjimku v kontextu právních povinností škol zakotvených v § 27 odst. 3 až 5 ŠZ. Podle těchto ustanovení musí školy bezplatně poskytovat učebnice a učební texty žákům základních škol a žákům středních škol, kteří plní povinnou školní docházku a žákům středních škol s postižením dle § 16 odst. 9 ŠZ, a musí zřizovat fond učebnic a učebních textů, a to nejméně pro 10 % žáků střední školy. Přestože ŠZ mlčí o způsobu pořizování těchto učebnic, lze dovodit, že se ve světle celého právního řádu předpokládá, že škola zmíněné učebnice nakoupí. Při takovém množství nákupu učebnic by rovněž škola měla být například schopna vyjednat množstevní slevu a získat učebnice i pro pedagogy bez nutnosti je kopírovat. Tento fakt by měl být zohledněn i v testu podle ustanovení § 29 odst. 1 AZ. Co se týče nakoupení jednoho exempláře učebnice a zhotovení jeho rozmnoženin pro účely poskytnutí jej studentům, pak je na takovou aktivitu s ohledem na povinný nákup učebnic pro studenty základních a středních škol nutno nahlížet jako na jednání odporující § 29 odst. 1 AZ.

II.3 Výklad ustanovení § 37 Autorského zákona v platném znění v souvislosti s rozsahem knihovní licence

Otázka č. 3: *Prosíme o výklad rozsahu knihovní licence podle § 37 školou, zejména z hlediska, zda je třeba ji vykládat způsobem, že rozsah užití dle uvedené zákonné licence svědčí výhradně školám provozující „knihovní služby“, tedy školám s existujícím knihovním fondem a knihovnickými službami při v § 37 přiléhajících užitích, nebo zda svědčí školám jako takovým. Zejména s přihlédnutím k užití v § 37 odst. 1 písm. a) až c) a odst. 2 a učebnicím, tedy zda je podle předmětných ustanovení škola oprávněna bez dalšího zhotovovat rozmnoženiny učebnic, absenčně je půjčovat pedagogům a studentům, resp. zhotovovat digitálních rozmnoženin děl ve vlastnictví školy a zpřístupňovat je pedagogům/studentům na technických zařízeních způsobem podle § 37 odst. 1 písm. c) a to s přihlédnutím k následujícím faktům:*

1. *zda škola provozuje/ neprovozuje „školní knihovnu“, zda je a dílo (odborná publikace či učebnice) je z fondu školní knihovny či školy.*

2. zda lze za knihovnu považovat fond děl ve vlastnictví školy, který je přístupný pouze pedagogům a studentům školy

3. zda je pro využití výjimky podle § 37 odst. 1 písm. c) rozhodné, zda se technická zařízení nacházejí v objektech „školní knihovny“ nebo školy jako takové.

Příkladem žádáme při výkladu přihlídnout k následujícím hraničním situacím:

- ve škole existuje intranet, na který mají přístup pouze pedagogové/ studenti a na který jednotliví pedagogové/ studenti umísťují nejrůznější kopie odborných děl (skeny, odkazy, elektronické podoby vědeckých děl, atd.) bez dalšího rozlišení.

- ve škole existuje knihovna a na intranetu nebo přímo od pedagoga ke studentům jsou poskytována pouze díla z knihovny a to v elektronické podobě

- škola má nakoupeny učebnice v počtu 1 ks od každé, tyto učebnice skenuje a umožňuje s nimi studentům do jejich digitální podoby nahlížet a pracovat s nimi na počítačích školy, ať již v rámci výuky či mimo ni

Knihovní licence dle § 37 AZ svědčí školám definovaným ŠZ v § 7, vysokým školám a jiným nevýdělečným školským a vzdělávacím zařízením. Účelem je nápomoc při zajištění plnění vzdělávacích funkcí těchto institucí. Školy tak nemusí být provozovatelem knihovny ve smyslu § 2 písm. a) knihovního zákona (dále jen KZ).²⁶ V současné evidenci knihoven dostupné na webových stránkách Ministerstva kultury České republiky nejsou knihovny vedené v rámci škol vůbec zapsány.²⁷ Školy tak sice mohou nazývat fond jimi pořízených knih „školní knihovnou“ nebo jen „knihovnou“, ovšem tento fond zpravidla není považován za knihovnu ve smyslu KZ, protože k němu není zaručen rovný přístup všem (tedy veřejnosti) a toto zařízení není zapsáno v evidenci knihoven. Školy a potažmo jejich fondy knih jsou považovány za instituce podobné veřejně přístupným knihovnám.²⁸

Zákon předpokládá, že školská zařízení obvykle disponují fondem knih pořízených za účelem plnění svých vzdělávacích funkcí. Licence na rozmnožování děl logicky svědčí školám pouze k těm dílům, které již škola vlastní. To vyplývá ze samotných oprávnění uvedených v § 37 odst. 1 písm. a) a b), která se vztahují na zhotovení rozmnoženin pro archivní a konzervační účely a rozmnoženiny děl nahrazující ztracená nebo poškozená díla. Knihovní licence tak neumožňuje rozšiřovat stávající knihovní fond školy například pomocí kopírování knih a jejich zařazování do fondu tak, aby byla škola schopna uspokojit potřeby více studentů a pedagogů. Smyslem knihovní licence je umožnit instituci, aby mohla v souladu s autorským právem pečovat o svůj existující knihovní fond a udržovat jej ve stejném stavu a dále plnit archivní a konzervační povinnosti při uchovávání děl ve veřejném zájmu, přičemž díla zhotovená pro archivní a

²⁶ Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Viz Evidence knihoven zde: <https://www.mkcr.cz/evidence-knihoven-adresar-knihoven-evidovanych-ministerstvem-kultury-a-souvisejici-informace-341.html>

²⁸ Viz Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 216/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, k § 37.

konzervační účely nesmí být dále užívána a například půjčována.²⁹ Při zhotovování rozmnoženiny dle § 37 odst. 1 písm. b) jako náhrady za poškozené nebo ztracené dílo však musí škola primárně zjistit, zda je předmětné dílo ještě dostupné na trhu nebo zda již bylo rozebráno. V případě, že je dílo na trhu dostupné, pak jej musí škola zakoupit. V případě, že kniha již není k prodeji, lze školní fond doplnit o kopii ztracené nebo poničené knihy, přičemž tato kopie může být logicky pořízena z knihy vlastněné jiným subjektem.

Co se týče obsahu ustanovení § 37 odst. 1 písm. c) AZ, pak toto ustanovení opravňuje školy zřídit ve svých prostorách (nikoliv jen v prostoru „školní knihovny“, protože oprávnění svědčí škole a nikoliv její části, která není ani právem zvlášť oddělena) terminály umožňující přístup k digitálním verzím děl vlastněných školou, přičemž takovéto terminály nesmí umožnit zhotovení rozmnoženiny díla. Terminály mohou být přístupné komukoliv, tj. jak studentům, pedagogům a dalším zaměstnancům školy, ale i jednotlivcům ze strany veřejnosti.

Výklad hraničních situací:

- A) Ve škole existuje intranet, na který mají přístup pouze pedagogové/studenti a na který jednotliví pedagogové/studenti umísťují nejrůznější kopie odborných děl (skeny, odkazy, elektronické podoby vědeckých děl, atd.) bez dalšího rozlišení

Pro užití oprávnění plynoucího z § 37 odst. 1 písm. c) AZ je nutné, aby intranet provozovala sama škola a zpřístupňovala zde pouze digitální verze děl, která již vlastní a u nichž to nezakazují prodejní nebo licenční podmínky. Dále musí škola zamezit osobám, které si díla prohlíží, aby si digitální verzi dokumentu rozmnožily např. pomocí uložení kopie díla na USB disk, odesláním kopie díla elektronicky na svůj email, nebo i vyfocením obrazovky terminálu pomocí mobilního telefonu. Intranet nesmí být přístupný mimo školu, a to ani přihlášením se k intranetu pod uživatelským jménem a heslem pomocí internetu.

Umísťování nejrůznějších kopií odborných děl pedagogy či studenty nelze pod výjimkou § 37 odst. 1 písm. c) AZ ospravedlnit. To je možné pouze se souhlasem autorů případně s ohledem na existující či neexistující autorská práva a příslušné licence.

- B) Ve škole existuje knihovna a na intranetu nebo přímo od pedagoga ke studentům jsou poskytována pouze díla z knihovny a to v elektronické podobě.

K podmínkám legálnosti provozování intranetu viz výše bod 3 písm. A). Je nutné respektovat zejména zákaz zhotovování rozmnoženin. Pedagog by měl studenty na díla pouze odkázat, nikoliv je sám umísťovat na intranet, pokud není osobou pověřenou spravovat knihovní fond školy a digitalizovat vlastněná díla.

- C) Škola má nakoupeny učebnice v počtu 1 ks od každé, tyto učebnice skenuje a umožňuje s nimi studentům do jejich digitální podoby nahlížet a pracovat s nimi na počítačích školy, ať již v rámci výuky či mimo ni

V tomto případě je nutno zejména zvážit, zda se jedná nebo nejedná o učebnici, kterou je škola povinna nakoupit dle § 27 odst. 3 – 5 ŠZ v předepsaném počtu. Pokud

²⁹ Viz pozn. č. 12, str. 390.

jde o učebnici, kterou musí škola studentům zdarma zapůjčit, pak by zakoupení jedné učebnice a její zprostředkování studentům v digitální podobě porušovalo jak ŠZ, tak i třístupňový test dle § 29 odst. 1 AZ. Pokud jde o učebnici, kterou škola nemusí povinně zakoupit a poskytnout studentům dle ŠZ, pak je nutno zvážit, zda škola dodržela všechny podmínky vyplývající z § 37 odst. 1 písm. c) AZ.

Škola může využít knihovní licenci dle § 37 odst. 1 písm. c) AZ za podmínky, že prodejní nebo licenční podmínky vztahující se k daným učebnicím tyto praktiky nevylučují. Licenční podmínky se přitom mohou lišit pro tištěnou publikaci, kterou škola skenuje pro účely nahlížení v digitální podobě, a pro publikaci poskytovanou přímo v elektronické podobě.

AZ vyžaduje, aby škola zpřístupnila naskenované dílo či elektronickou publikaci, u nichž to licence nezakazuje, pouze prostřednictvím technických zařízení (typicky počítače) umístěných v budovách školy. Vyloučen je tedy dálkový přístup k takto zpřístupněným učebnicím umístěným na těchto počítačích. Možnost zpřístupnit digitální verzi učebnice na počítači školy nelze zaměňovat s provozováním tzv. e-learningu (*zajišťování přístupu k výukovým zdrojům a službám za pomoci nových multimediálních technologií a internetu a zároveň umožnění vzdálené výměny a spolupráce*),³⁰ na něž se knihovní licence nevztahuje.

Přístup k digitálním verzím děl musí být umožněn výhradně za účelem umožnění soukromého studia, které zahrnuje jak výuku (např. v rámci probíhající vyučovací hodiny), tak i samostudium. I zde však platí podmínka, že je vždy nutno zvážit takovou praktiku i v rámci obecného ustanovení týkajícího se výjimek a omezení práva autorského dle § 29 odst. 1 AZ. Zde je totiž nutné, aby nebyly nepřiměřeně dotčeny zájmy autora. Toto posouzení je ovšem individuální a bude záviset na konkrétních okolnostech případného případu a posouzení toho, zda konkrétní praktika vede k nepřiměřené ztrátě příjmu autora.³¹ Jako příklad jednání nepřiměřeně zasahujícího do zájmů autora však lze uvést případ, kdy se škola snaží snížit své náklady na nákup učebnic tím, že poskytne velké množství terminálů pokrývajících v jednom časovém okamžiku potřeby přístupu k probírané učebnici všem studentům (jeden počítač na jednoho studenta v probíhající výuce).

II.4 Výklad ustanovení § 31 odst. 1 písm. c) Autorského zákona v platném znění v souvislosti se zhotovováním rozmnoženin děl pedagogem a umožněním přístupu k nim studentům

Otázka č. 4: *Prosíme o zvláštní výklad situací, kdy pedagog vytváří tiskové či digitální rozmnoženina děl a umožňuje k nim studentům přístup v rámci vyučování z pohledu § 31 odst. 1 písm. c) (v kombinaci s § 30, resp. 30a). Tedy zejména limity možnosti zhotovení tiskové či jiné hmotné rozmnoženiny díla a její zpřístupnění, resp. věnování studentům a zpřístupnění děl studentům v nehmotné podobě v průběhu vyučování (prezentace, provozování ze záznamu, zpřístupnění na počítačích školy), resp. mimo vyučování. Dále prosíme o posouzení situace, kdy*

³⁰ Definice převzata z Usnesení Rady (2003/C 134/04). Viz Council resolution of 5 May 2003 on equal opportunities for pupils and students with disabilities in education and training

³¹ Viz pozn. č. 15.

pedagog při přípravě na vyučování, resp. přípravě své přednášky, prezentace či materiálu použije díla cizích autorů (podle § 31 odst. 1 písm. b či c) a tyto výše uvedenými způsoby při vyučování se studenty sdílí, resp. umožní studentům přístup k nim při vyučování/ mimo vyučování.

Příkladmo žádáme při výkladu přihlédnout k následujícím hraničním situacím:

V kombinaci s § 30a

- pedagogové zhotovují tiskové rozmnoženiny děl z fondu školy/knihovny, které rozdají studentům ve vyučování za účelem výkladu. Kopie po vyučování studentům odeberou.*
- pedagogové zhotovují tiskové rozmnoženiny děl z fondu školy/knihovny, které rozdají studentům ve vyučování za účelem výkladu. Kopie po vyučování studentům ponechají*
- pedagog předá tištěné odborné dílo nebo jeho část studentům, aby si ho na kopírce (ve škole nebo mimo školu) okopírovali sami*

V kombinaci s § 30

- pedagog zkopíruje odborné dílo v elektronické podobě z legálního internetového zdroje (elektronické knihy) a prostřednictvím flashky či jiným způsobem (kupř. e-mailem, prostřednictvím úložiště) poskytne dílo studentům, kteří si ho zkopírují do svých počítačů*
- pedagog zkopíruje odborné dílo v elektronické podobě z nelegálního zdroje (kupříkladu z úložiště) a prostřednictvím flashky či jiným způsobem (kupř. e-mailem, prostřednictvím úložiště, intranetu školy) poskytne dílo studentům, kteří si ho zkopírují do svých počítačů*
- pedagog při výuce poskytne studentům konkrétní odkaz, na základě kterého si studenti najdou na internetu odborné dílo nebo jeho část a buď si ho vytisknou, nebo užívají přímo z počítače*

V kombinaci s 31 odst. 1 a) a 30

- pedagog při výuce ve svých prezentacích, přednáškách apod. používá díla jiných autorů (odborná díla, fotografie, videa apod.)*
- pedagog vytvoří bez souhlasu autorů kopírováním kompilát z částí odborných děl a kopíruje ho mezi ostatní pedagogy a to buď analogově, nebo v digitální podobě*
- pedagog vytvoří bez souhlasu autorů kopírováním kompilát z částí odborných děl a užívá ho při výuce s tím, že ho předá studentům, kteří si ho buď odnesou či neodnesou mimo školu a to buď v analogové, nebo v digitální podobě*

- pedagog převezme od svého kolegy kompilát vzniklý kopírováním z části odborných děl a při výuce ho užívá s tím, že ho předá studentům, kteří si ho odnesou nebo neodnesou mimo školu a to buď v analogové, nebo digitální podobě

Cílem § 31 odst. 1 písm. c) AZ je umožnit vyučujícím používat ve své výuce díla chráněná autorským zákonem bez souhlasu autora, a to za účelem ilustrace. V této souvislosti se může „jednat o jakoukoliv formu vyučování (seminář, cvičení, kurz, výuková hodina, kolokvium, individuální konzultace, včetně diskuze následující po výuce, vyloučeno rovněž není užití při televizních či rozhlasových kurzech apod.)“.³² Zároveň je v rámci tohoto vyučování možné dané dílo užít jakýmkoliv způsobem, tedy i rozmnožováním elektronickou či tiskovou formou. Osoba takto využívající dílo však nesmí dosáhnout přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, tj. zejména nezískat svým jednáním finanční obnos, jehož výše přesahuje náklady na využití díla,³³ a dále nesmí přesáhnout takovým užitím rozsah odpovídající sledovanému účelu. Tím se rozumí především využití díla ve veřejné učební pomůcce či učebnici, která by zveřejněním celého díla mohla konkurovat samotnému dílu zveřejněnému jinde a ohrožovat tak zájmy autora. Dílo využívané v rámci této výjimky zároveň nesmí být vytrženo z kontextu, ale musí u něj být vždy řádně uveden zdroj (jméno autora, název díla a pramen).

Pedagog smí v rámci vyučování užít dílo bez ohledu na to, z jakého zdroje dílo čerpal, tedy zda čerpal z legálního zdroje nebo ze zdroje porušujícího autorská práva.³⁴ Vyučováním se však v tomto směru rozumí jen vymezený časový úsek s jasným koncem, tj. vyučovací hodina, seminář či praktikum apod. V rámci vyučování může pedagog dílo využít jakýmkoliv způsobem, který odpovídá sledovanému účelu a může tedy zhotovit i rozmnoženinu díla. Rozmnoženina díla se však v rámci tohoto ustanovení zhotovuje za účelem ilustrace (potažmo kritiky nebo recenze, pokud jde o užití dle § 31 odst. 1 písm. b) AZ) a nikoliv za účelem dalšího šíření díla, takže pokud to není pro účel vyučování nebo jeho způsob nezbytné (toto je vždy nutno posuzovat individuálně), nelze považovat za oprávněné, aby pedagog dále rozmnoženiny díla šířil. Takové šíření rozmnoženiny díla by přesáhlo účel sledovaný zmiňovanou výjimkou a mohlo by být v rozporu i s obecným ustanovením § 29 odst. 1 AZ. Co se týče sdílení díla se studenty, pak lze na tuto aktivitu nahlížet ve smyslu půjčování (§ 16 AZ), vystavování (§ 17 AZ), nebo sdělování (zejm. § 18 AZ) v nehmotné podobě, a to i zpřístupňováním pomocí počítačové sítě. Toto sdílení však musí probíhat pouze v rámci vyučování, tj. v časově specifickém období, nikoliv tedy mimo výuku.

Výklad hraničních situací s přihlédnutím k § 30, 30a a 31 AZ:

A) Pedagogové zhotovují tiskové rozmnoženiny děl z fondu školy/knihovny, které rozdají studentům ve vyučování za účelem výkladu. Kopie po vyučování studentům odeberou

Jak již bylo uvedeno výše, pedagog reprezentující školu jako právnickou osobu je oprávněn zhotovit tiskovou rozmnoženinu díla pro vnitřní potřeby školy (§30a odst.

³² Viz pozn. č. 12, str. 361.

³³ Výjimku dle § 31 odst. 1 písm. c) AZ ale nelze využít například u vyučování, za nějž studenti platí poplatek, protože zde má škola z vyučování přímý hospodářský prospěch a nebylo by spravedlivé, aby se nepodělila s autorem, jehož dílo využívá, ve formě licenčního poplatku. Zároveň je však nutno vzít v úvahu ust. § 31 odst. 1 písm. a) AZ, podle nějž mohou být výňatky z jiných děl užity i v případě, kdy osobě výňatek využívající plyne z tohoto využití hospodářský nebo obchodní prospěch.

³⁴ K tomu analogicky viz výše citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2009, sp. zn. 5 Tdo 234/2009.

1 písm. b)). Zajištění výuky se sice považuje za vnitřní potřebu školy, ovšem užívání tiskových rozmnoženin děl studenty školy, kteří z hlediska struktury právnické osoby nejsou její součástí, nelze na základě zmíněného ustanovení ospravedlnit.

Na druhou stranu je v tomto případě možné využít výjimky dle § 31 odst. 1 písm. b) AZ, pokud pedagog část díla nebo drobné celé dílo využívá za účelem kritiky či recenze. V takovém případě může výňatek z díla nebo drobné celé dílo i rozšiřovat, protože AZ zde povoluje jakoukoliv formu užití. Zároveň však takové konání musí být v souladu s poctivými zvyklostmi a nesmí přesáhnout rozsah vyžadovaný konkrétním účelem. Ve zmíněném případě je tak například nutné se ujistit, že pedagog svou činností v průběhu času nezprostředkuje studentům kopii celé učebnice, když v jednotlivých hodinách poskytuje studentům po sobě jdoucí výňatky díla ve formě kapitol. Na jednání pedagoga je nezbytné pohlížet komplexně a posoudit, jaký kumulativní účinek má jeho jednání v čase na oprávněné zájmy autorů.

V případě, že jde skutečně o ojedinělé zprostředkování rozmnoženin děl, pak lze použít zákonnou výjimku citace dle § 31 odst. 1 písm. b) AZ, případně § 31 odst. 1 písm. c) AZ, pokud je dílo rozmnoženo v rámci vyučování. V těchto případech nezáleží na tom, zda pedagog kopie děl studentům ponechá či nikoliv.

- B) Pedagogové zhotovují tiskové rozmnoženiny děl z fondu školy/knihovny, které rozdají studentům ve vyučování za účelem výkladu. Kopie po vyučování studentům ponechají

Viz bod 4 písm. A).

- C) Pedagog předá tištěné odborné dílo nebo jeho část studentům, aby si ho na kopírce (ve škole nebo mimo školu) okopírovali sami

Studenti a další fyzické osoby jsou oprávněny zhotovovat si jak tištěné, tak i digitální rozmnoženiny pro vlastní potřeby studia v rámci § 30 a 30a AZ, a to bez ohledu na právní povahu zdroje, z něž čerpají. Pedagog by však měl při předávání díla zprostředkovat půjčení díla studentům ze školní knihovny, která je k tomu oprávněna dle § 37 odst. 2 AZ.

- D) Pedagog zkopíruje odborné dílo v elektronické podobě z legálního internetového zdroje (elektronické knihy) a prostřednictvím flashky či jiným způsobem (kupř. e-mailem, prostřednictvím úložiště) poskytne dílo studentům, kteří si ho zkopírují do svých počítačů

V takovéto situaci primárně záleží na licenčních ujednáních vázících se k dílu, jež je rozmnožováno. Existují díla, u nichž autor proklamuje možnost takového díla volně šířit pod některou z licencí (např. Creative Commons licence). Obecně však nikdo nesmí bez dalšího šířit dílo chráněné autorským právem bez svolení autora.

Výjimku citace dle § 31 AZ lze na konání pedagoga použít při splnění několika podmínek. Pedagog může využít výjimky dle § 31 odst. 1 písm. b) AZ, ovšem v takovém případě se musí jednat pouze o výňatek z díla nebo o drobné dílo (např. báseň, jedna webová stránka, apod.). Nelze tedy rozšiřovat celou knihu či učebnici. Dílo smí pedagog rozšířit pouze za účelem kritiky nebo recenze a zároveň nesmí

svým jednáním sledovat nepoctivý účel. Při zvažování, zda smí pedagog v konkrétním případě šířit určité dílo nebo jeho výňatek, je nutno vzít v úvahu zejména společenskou roli pedagoga, který dává příklad studentům a který by měl být zvláště opatrný na dodržování platného práva. Výjimku by tedy pedagogové neměli nadužívat.

S ohledem na rozsah ustanovení § 31 AZ lze uvažovat ještě o možnosti užít, a tedy i rozšířit celé dílo v rámci vyučování v rámci výjimky stanovené v § 31 odst. 1 písm.

c) AZ. Takové rozšiřování by však hraničilo s požadavkem na užívání díla běžným způsobem dle § 29 odst. 1 AZ a extenzivní výklad zákonné výjimky by se mohl dostat do rozporu s dobrými mravy, což je podle § 2 odst. 3 OZ zakázáno.

- E) Pedagog zkopíruje odborné dílo v elektronické podobě z nelegálního zdroje (kupříkladu z úložiště) a prostřednictvím flashky či jiným způsobem (kupř. e-mailem, prostřednictvím úložiště, intranetu školy) poskytne dílo studentům, kteří si ho zkopírují do svých počítačů

Přestože s ohledem na již vícekrát citované rozhodnutí Nejvyššího soudu nemá právní povaha zdroje, z něž je pořizována rozmnoženina pro osobní potřebu, vliv na výkon takového práva, je na tuto situaci třeba nahlížet jinak. S ohledem na odůvodnění u předchozího bodu je možné, aby pedagog výjimečně rozšiřoval výňatek z díla nebo drobné celé dílo. U této výjimky je však specifická podmínka, že se tak musí dít v souladu s poctivými zvyklostmi, za které šíření nelegální kopie díla rozhodně nelze považovat. Takovéto jednání by navíc rozhodně odporovalo požadavku na užívání díla běžným způsobem dle § 29 odst. 1 AZ.

- F) Pedagog při výuce poskytne studentům konkrétní odkaz, na základě kterého si studenti najdou na internetu odborné dílo nebo jeho část a buď si ho vytisknou, nebo užívají přímo z počítače

Při poskytování odkazu na díla umístěná na internetu je nutno rozlišit, zda pedagog poskytuje odkaz na díla volně dostupná na jiné internetové stránce se souhlasem nositele autorských práv nebo na díla protiprávně zveřejněná. V případě děl volně dostupných může pedagog takovýto odkaz studentům poskytnout, protože tato díla již dostupná jsou a nejde tedy o sdělování veřejnosti bez souhlasu nositele práv. Na druhou stranu, u děl, u nichž není jasné, zda byla zpřístupněna se souhlasem nositele práv, je doporučena zvláštní péče před dalším poskytnutím internetového odkazu. Pedagog by si měl co možná nejlépe ověřit právní povahu zdroje díla a nešířit nelegální zdroje. Ve světle nedávného rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 8. září 2016³⁵ je při poskytnutí odkazu na protiprávně zveřejněné dílo nutné zvážit, zda osoba, která tak učinila, jednala za účelem dosažení zisku či nikoliv. V oblasti vzdělávání je v tomto ohledu nezbytné posuzovat případy individuálně, protože přestože pedagog za svou pedagogickou činnost získává mzdu a vyučuje za účelem zisku, nejedná zpravidla s úmyslem získat hospodářský prospěch z poskytnutí konkrétního odkazu. V těchto případech tedy nelze presumovat znalost o protiprávní

³⁵ Viz Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 8. září 2016 ve věci C-160/15, v řízení GS Media BV proti Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc. A Britt Geertruida Dekker.

povaze díla a je nutno zaměřit se v konkrétním případě na to, zda pedagog nemohl rozumně vědět o protiprávní povaze zveřejnění těchto děl na webové stránce.

- G) Pedagog při výuce ve svých prezentacích, přednáškách apod. používá díla jiných autorů (odborná díla, fotografie, videa apod.)

Pedagog tak může činit s odkazem na § 31 odst. 1 písm. a) a b) AZ. Užití výňatků musí být v odůvodněné míře a užití celých drobných děl musí být za účelem kritiky nebo recenze a v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem. S ohledem na znění výjimky § 31 odst. 1 písm. c) AZ může pedagog využít dílo při vyučování (může tak například vyhledávat dílo před studenty online) a nikoliv před vyučováním. Elektronickou rozmnoženinu díla používaného v prezentaci si může pedagog zhotovit s odkazem na § 31 odst. 1 písm. a) nebo b) AZ. Zajímavou otázkou je v tomto směru i postavení samotného pedagoga, který nemusí vyučovat v rámci pracovního poměru, ale například v rámci doktorského studia, kdy vyučování tvoří součást jeho studijních povinností a ty jsou považovány za osobní potřebu. S odkazem na tuto osobní potřebu a nevýdělečný charakter jeho činnosti by pak mohl využít výjimku dle § 30 AZ.

- H) Pedagog vytvoří bez souhlasu autorů kopírováním kompilát z částí odborných děl a kopíruje ho mezi ostatní pedagogy a to buď analogově, nebo v digitální podobě

Pedagog si smí zhotovit pouze tiskovou rozmnoženinu díla pro vnitřní potřebu školy. Výjimky dle AZ se nevztahují na další způsob užití díla, tedy ani na užití díla v souboru nebo ve spojení s jiným dílem či prvky (§ 12 odst. 1 AZ). Pedagog smí samozřejmě vytvořit vlastní dílo určené studentům, avšak v tomto svém vlastním díle smí užít pouze výňatky ze zveřejněných děl a odpovídajícím způsobem uvést zdroj (§ 31 odst. 1 písm. a)), případně drobná celá díla, ale k těmto musí připojit vlastní komentář ve formě recenze nebo kritiky. Pedagog tak nesmí například vytvořit „čítanku“ obsahující jen soubor děl, která si mají jeho studenti přečíst. Sdílení s kolegy/studenty je v tomto případě také zakázané.

- I) Pedagog vytvoří bez souhlasu autorů kopírováním kompilát z částí odborných děl a užívá ho při výuce s tím, že ho předá studentům, kteří si ho buď odnesou či neodnesou mimo školu a to buď v analogové, nebo v digitální podobě

Viz předchozí bod.

- J) Pedagog převezme od svého kolegy kompilát vzniklý kopírováním z částí odborných děl a při výuce ho užívá s tím, že ho předá studentům, kteří si ho odnesou nebo neodnesou mimo školu a to buď v analogové, nebo digitální podobě

V případě, že kompilát porušuje autorská práva, pak se nejenom jeho autor, ale i jeho kolega pedagog dopustí přestupku dle § 105a AZ, protože neoprávněně použije autorské dílo. U tohoto přestupku totiž postačuje zavinění z nevědomé nedbalosti.

III. Informativní doložka

Toto stanovisko je právním názorem výzkumné pracovnice ústavu, která jej zpracovala, nepředstavuje autoritativní ani jiný závazný výklad práva a má pouze doktrinální povahu. Jde o literární autorské dílo, které se vydává na základě žádosti a podkladů toho, kdo se na ÚSP AV ČR, v. v. i. obrátil, a to v souladu s posláním vyplývajícím z ustanovení § 13 písm. d) zákona č. 283/1992 Sb., o Akademii věd, v platném znění. Toto vyjádření není poskytnutím právní služby či pomoci ve smyslu právních předpisů upravujících výkon advokacie, není odborným vyjádřením ve smyslu § 105 zákona č. 141/1965 Sb., Trestního řádu, v platném znění ani není radou či informací ve smyslu § 2950 zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, v platném znění, ani jiným obdobným vyjádřením. Objednatel tohoto vyjádření bere na vědomí, že orgány veřejné moci mohou k výkladu práva zaujmout jiný, případně i opačný právní názor, než ten, který je uveden v tomto vyjádření.

Toto stanovisko se vyhotovuje ve 3 stejnopisech, z nichž po 2 obdrží zadavatel a jeden bude uložen v archivu Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i. a současně se zadavateli poskytuje stanovisko i v elektronické verzi ve formátu PDF.

Vypracovala: Mgr. Alžběta Krausová, LL.M.

S pozdravem

ÚSTAV STÁTU A PRÁVA AV ČR, v. v. i.
116 00 Praha 1 - Nové Město
Národní 18

JUDr. Ján Matejka, Ph.D.

ředitel